

Filozofie, apriorní poznání a naturalismus

Radim Bělohrad, FF MU Brno

*Konference *Naturalistický obraz světa: výzvy a hranice.**

Filozofická fakulta, Univerzita Komenského, Bratislava, 2.–3. 9. 2021

Motivační otázky

- Jaká je metoda filozofického výzkumu?
- Dospívá filozofie k poznání?
- Je filozofické poznání apriorní?
- Jsou filozofické poznatky informativní?
- Jsou filozofické poznatky užitečné?
- Je filozofické poznání slučitelné s naturalismem?

- Neformální reflexe opřená o vlastní výzkum.

Struktura prezentace

- Útok na filozofii z pozice teoretické fyziky.
- Polemika
  - Příklady filozofických problémů
    - vágnost, manipulace, vrozená hluchota
  - Posouzení metody, hodnoty poznatků
- Diagnostika
  - varianta A – obhajoba apriorního poznání
  - varianta B – filozofický non-kognitivismus

Útok na filozofii

Útok na filozofii

- 2012, Lawrence Krauss, „Has Physics Made Philosophy and Religion Obsolete?“ The Atlantic
- 2010, Steven Hawking, Leonard Mlodinow, The Grand Design
- 2014, Neal deGrasse Tyson, The Nerdist
- Richard Feynman – kritika „armchair philosophy“
- 1992, Steven Weinberg, „Against Philosophy“

...

Lewens, Tvrký – filozofie jako žurnalistika pro náročné?

Útok na filozofii

- Vybrané teze:
  - Filozofie jako disciplína nemá obsah.
  - Neexistuje ospravedlnění pro to, aby kdokoli věnoval úsilí filozofické práci.
  - Ve filozofii neexistuje pokrok.
  - Filozofie nepřináší poznání.
  - K poznání nelze dospět a priori.
  - Jediné přijatelné poznatky vznikají na základě pozorování a experimentu.

Polemika

pokrytectví

- Vědci přijímají nezdůvodněné neempirické předpoklady
  - Stenger at al (2015): Physicists Are Philosophers, Too. *Scientific American*
  - Krauss a jiní přijímají platonismus (x instrumentalismus)
  - Harris – Moral Landscape – hedonistický utilitarismus

mylný pohled

- co je filozofie
- v čem spočívá metoda filozofie a jejich „poznatků“
- jaká je hodnota filozofických „poznatků“

Co je filozofie?

- Zúžení filozofie na kosmologii, konfúze filozofie a teologie
- Ignorování epistemologie, etiky, politické filozofie, filozofické logiky, aplikací

Metoda filozofie – tři příklady

- Vágnost
  - Ontická, nebo lingvistická?
  - Problémy obou pozic
  - Strategické kroky k jejich řešení
- Výzkum odhaluje skryté vztahy mezi pojmy, tvrzeními a teoriemi
- Apriorní poznání, experimentální ověření nemožné

Metoda filozofie – tři příklady

- Manipulace
  - Jak nejlépe vymežit pojem?
  - Záměr? Újma? Zjevnost? Čí perspektiva?...
- Výzkum odhaluje skryté vztahy mezi pojmy a implikace definic

Metoda filozofie – tři příklady

- Vrozená hluchota jako vada či kulturní identita?
- Výzkum:
  - Co je vada? Jaké důsledky mají jednotlivá pojetí vady?
  - Co je kultura?
  - Existuje analytický vztah mezi pojmem hluchoty a kultury?
  - Jaké jsou sociální implikace?

hodnocení

- Uvedené otázky nelze zodpovědět (čistě) empiricky – jde o apriorní poznatky.
- Uvedené otázky jsou smysluplné a mají vážné důsledky.

námitka

- Jde jen o verbální spory – důležitá jsou fakta.
- Odpověď:
- 1. vždy je o verbální spory
  - Např.: Je jedno, jestli Johnsonovo jednání nazveme lží, nebo ne. Důležitý je fakt, jestli záměrně podal nepravdivou informaci.
    - Kdy je nějaké jednání záměrné?
    - Co přesně je nepravdivá informace?
  - Konceptuální otázky lze odsouvat, ale ne eliminovat.
- 2. slova mají moc

diagnostika

Jaká je povaha filozofických otázek, jejich řešení a vztah filozofie a naturalismu?

A) Filozofie jako zdroj apriorního poznání

- Vágnost – ontická vágnost je nekoherentní
  - Teze o neslučitelnosti svou zastávaných tvrzení
  - Teze není zjevná
  - Odhalení vyžaduje intelektuální úsilí o odkrytí informace
  - Jde o apriorní poznatek
- Námitka – jde o analytický výrok – neříká nic o světě
- Odpověď: není to triviální výrok, je o světě

A) Filozofie jako zdroj apriorního poznání

- Vztah k naturalismu?
- Definice naturalismu obtížná
  - Metodologický – vazba na empiricko-experimentální metodu přírodních věd
  - Ontologický – teze o tom, co existuje
- Filozofické poznatky nejsou slučitelné s metodologickým n., ale neporušují ontologický.

B) Filozofický nonkognitivismus

- Meta-etický NK
  - Morální soudy nevyjadřují přesvědčení
  - MS nepopisují fakta
  - Vyjadřují konativní mentální stavy
    - Emoce, akceptace norem, apely
- Filozofický NK
  - Filozofické soudy nevyjadřují přesvědčení
  - FS nepopisují fakta
  - Vyjadřují souhlas s užitím, pravidlem, normou, apely apod.

B) Filozofický nonkognitivismus

- „Manipulace je jednání s postranním úmyslem“ znamená „Užívejme pojem manipulace pro jednání s postranním úmyslem“
- „Vrozená hluchota není postižení, ale kulturní identita“ znamená „Nepoužívejme výraz vrozená hluchota jako podkategorii postižení, ale jako podkategorii kulturní identity“.
- „Rodina je svazek jednoho muže a jedné ženy“ znamená „Akceptujme jen to použití pojmu rodina, které vylučuje svazek dvou a více stejnopohlavních jedinců.“
- Nejde o popisy, ale vyjádření ochoty akceptovat určitá pravidla (jazyková, chování)

Důsledky

- FS nenabývají pravdivostní hodnotu.
- FS mohou být adekvátní/neadekvátní, užitečné/neužitečné, ne/koherovat s jinými soudy, ne/odpovídat našim emocím a intuicím, ne/motivovat
- Humeova teze – fakta nedeterminují morální hodnoty
- Extenze: fakta nedeterminují ani užití pojmů a nastavování pravidel
  - Nedourčenost rozhodnutí fakty

Důsledky

Filozof ne jako vědec, ale jako soudce:

- Aplikace pojmů
- Specifikace forem jednání spadajících pod pojem
- Zvážení relativní hodnoty a důležitosti pravidel (lingvistických, společenských)
- Dvozování důsledků akceptace pravidla.

- Filozofie je v posledku normativní disciplína.

Důsledky

- Filozofický nonkognitivismus a naturalismus
  - Metodologický naturalismus nelze aplikovat
  - Ontologický naturalismus není dotčen.

závěr

- Filozofie může plnit obě funkce – kognitivní i nonkognitivní – dosahovat apriorního poznání a navrhopat užití pojmu a pravidel a apelovat na jejich akceptaci.
- Jaká je metoda filozofického výzkumu?
- Dospívá filozofie k poznání?
- Je filozofické poznání apriorní?
- Jsou filozofické poznatky informativní?
- Jsou filozofické poznatky užitečné?
- Je filozofické poznání slučitelné s naturalismem?

Reference

- Stenger, V., Lindsay, J., Boghossian, P. (2015): Physicists Are Philosophers, Too. *Scientific American*, May 8, 2015.
<https://www.scientificamerican.com/article/physicists-are-philosophers-too/>
- Tvrdý, F. (2018): Antiscientismus, konceptuální analýza a naturalismus. *Pro-Fil* 19(1), pp. 49–61.